

dr hab. Kazimierz Musiał, prof. UG
Instytut Skandynawistyki i Fennistyki
ul. Wita Stwosza 51, 80-308 Gdańsk
e-mail: kazimierz.musial@ug.edu.pl

**Recenzja rozprawy doktorskiej
pana mgr Wojciecha Szczerbowicza**

pt. *Proces konstruowania regionu w kontekście strategii arktycznych*,
napisanej pod kierunkiem dr hab. Przemysława Mikiwicza (promotor główny) oraz dr Anny
Umińskiej-Woronieckiej (promotor pomocniczy)

Struktura pracy i jej uzasadnienie

Przedstawiona mi do recenzji monografia składa się z pełniącego rolę wstępu wprowadzenia oraz sześciu rozdziałów i krótkiego podsumowania. We wprowadzeniu znajdziemy uzasadnienie podjęcia tematu. Wprowadzenie stanowi przygotowanie gruntu pod rozwinięte w rozdziale pierwszym założenia metodologiczne. W rozdziale tym znajdziemy wyraźnie wyartykułowane (w 1.1.) cele, pytania i hipotezy badawcze, w podrozdziale 1.2. wyjaśnienie podstawowych pojęć, przez co praca zostaje wyraźnie osadzone dyscyplinarnie a autor wykazuje się świadomością typowych dla dyscypliny terminów i założeń, w podrozdziale 1.3. określone zostają geograficzne ramy pracy, w 1.4 i 1.5. zawarte są podstawy teoretyczne, a w podrozdziałach 1.6. i 1.7. następuje wyjaśnienia metody zastosowanej do analizy. Rozdział pierwszy zakończony jest – jak najbardziej słusznie – nawiązującym do przyjętych założeń teoretycznych społecznego konstrukttywizmu rozważaniem o możliwych problemach związanych z badaniami.

Rozdział pierwszy skonstruowany jest poprawnie i opisuje w ustrukturyzowany sposób przyjęte założenia i zasady postępowania w pozostałych częściach pracy. Przy bardziej szczegółowej ocenie przedstawionego osiągnięcia należy zwrócić uwagę na zadeklarowane cele naukowe i ewentualne cele aplikacyjne przyświecające autorowi. Należy też zadać sobie pytanie o adekwatność metody. Głównym celem pracy deklarowanym przez autora „ustalenie zależności pomiędzy procesem konstruowania regionu a strategiami arktycznymi” (s. 7). Autor podejmuje się wypełnienia luki badawczej w studiach międzynarodowych dotyczących Arktyki poprzez zwrócenie uwagi na istniejące narracje regionalne, w szczególności zaś na regionalne dyskursy performatywne i konstytuujące je akty mowy. W ten sposób podjęta zostaje próba uzupełnienia metodologicznego dotychczasowych praktyk badawczych w odniesieniu do

Arktyki. Drugim celem jest zebranie i uporządkowanie zgodnie z założeniami pracy tzw. strategii arktycznych, na które składają się dokumenty, deklaracje polityczne i inne akty mowy funkcjonujące w wybranych państwach.

Stworzoną przez autora, a wynikającą z konstruktywistycznego podejścia, metodę analizy dyskursu oceniam jako adekwatną do wykorzystania w analizie zgromadzonego materiału badawczego. Pewnym zastrzeżeniem do tej części jest przyjęcie przez Autora bez większego uzasadnienia założenia, że społeczny konstruktywizm jest najbardziej naturalnym sposobem przeprowadzenia analizy (s. 36-40). Wyjaśnione jest to rozwojem dyscypliny i dominującym obecnie podejściem, jednak wybór ten mógłby zostać lepiej uzasadniony, najlepiej na przykładach, dlaczego niekonstruktywistyczne podejścia mają w przypadku tej pracy mniejszą lub ograniczoną moc wyjaśniania i nie zostały wybrane. Moje stwierdzenie bynajmniej nie dyskwalifikuje przyjętej perspektywy badawczej społecznego konstruktywizmu, wskazuje jedynie na zaistniały brak rozważań o możliwych alternatywach w opisie teoretycznym, wobec którego zostajemy jako czytelnicy tej rozprawy od razu umiejscowieni w przyjętej przez Autora narracji wyjaśniającej.

W rozdziale drugim znajdujemy analizę źródłową koncepcji konstruowania regionu, z najbardziej moim zdaniem właściwą dla rozprawy, krytyczną analizą podejścia kluczowego badacza tego zagadnienia w Europie Północnej, Ivera B. Neumanna. Znajdziemy tutaj opis i refleksję nad przystawalnością rozważań, badań i hipotez tego autora dotyczących regionalizmu i regionalizacji w kontekście podejmowanego tematu rozprawy. W rozdziale tym Autor wymienia również polskie i zagraniczne teksty ze stosunków międzynarodowych, dotyczące Arktyki, nie wchodzi jednak z nimi w krytyczną dyskusję. O ile rozszerzone zostaje w ten sposób teoretyczne i metodologiczne spektrum badawcze a Autorowi udaje się wykazać znajomość literatury przedmiotu, o tyle nie wychodzimy poza ramy teoretyczne i metodologiczne pochodzące z zachodniego kręgu kulturowego. I choć, jak Autor słusznie zauważa, stan badań naukowych nad przedmiotem rozprawy jest najbardziej zaawansowany w państwach arktycznych (s.73), co jest poparte przykładem dorobku Cariny Keskitalo, nie znajdziemy wśród wymienianych koncepcji konstruowania regionu śladów rodzącego się pomалу nurtu uwzględniającego wiedzę ludów rdzennych w badaniach nad Arktyką. Jedynie w referowanej przed Autorem pracy Aslaka V. Buscha zostają wspomniane organizacje ludów autochtonicznych jako podmioty dyskursów arktycznych.

Choć Autor ma z pewnością świadomość coraz większej inkluzji ich wiedzy, gdyż zauważony zostaje fakt włączania organizacji zrzeszającej ludność rdzenną (Inuit Circumpolar Council, Aleut International Association, Arctic Athabaskan Council, Gwich'in International Council, Russian Association of Indigenous Peoples of the North oraz Saami Council) w kanadyjskim dyskursie arktycznym (s. 151-152) oraz w Radzie Arktycznej (s. 178-179), to w rzeczywistości o udziale ich wiedzy w tworzeniu dyskursu arktycznego i „konstruowaniu” Arktyki nie dowiemy się z pracy za wiele. Ludy autochtoniczne pozostają w ocenianej rozprawie „niemym” przedmiotem i nie zostają przez Autora obdarzone podmiotowością epistemiczną. Tym samym, nie są one uwzględniane jako aktywni narracyjnie interesariusze analizowanego w pracy dyskursu arktycznego. To państwa są w rozumieniu tej pracy aktorami mogącymi narzucać dyskurs hegemoniczny (s. 205 i 212). Jest to w znacznej mierze słuszne stwierdzenie, choć w rozprawie oddawanej w 2023 roku powinna znaleźć się wzmianka o powoływanych w ostatnich latach w poszczególnych państwach arktycznych komisjach prawdy i pojednania, które zmieniają podmiotowość i udział ludów rdzennych w kształtowaniu dyskursu arktycznego. O ile więc rację ma Autor stwierdzając w konkluzji pracy, że „proces konstruowania regionu jest ściśle związany ze strategiami arktycznymi” (s. 214), o tyle tworzenie strategii arktycznych w poszczególnych państwach odbywa się obecnie w coraz większym stopniu przy udziale ludności rdzennej i z uwzględnieniem ich specyficznych interesów. Uważam, że rosnące upodmiotowienie epistemiczne ludów rdzennych powinno być przez autora lepiej dostrzeżone i omówione.

W rozdziale trzecim rozprawy znajdziemy omówienie polityk arktycznych, które są pochodną strategii arktycznych poszczególnych państw. Działanie takie jest słusznym przygotowaniem gruntu po właściwą analizę, która następuje w rozdziale czwartym. W tym kontekście zabiegiem nie do końca udanym jest umieszczenie w rozdz. 3.1.3 ponownie opisu społecznego konstruktywizmu. Rozdział ten powinien znaleźć się w rozdz. 2, gdzie omówione zostały teoretyczne i metodologiczne podstawy zrealizowanego badania. Rozdział czwarty, w którym analizowane są strategie arktyczne, jest najbardziej oryginalnym wkładem autora w analizę dyskursu arktycznego, a na pochwałę zasługuje konsekwentne zastosowanie oprogramowania AntConc.

Ocena technicznej i edytorskiej strony całej pracy jest w przeważającej mierze pozytywna. W szczególności doceniam uporządkowaną ramę narracyjną dysertacji, która pozwala, jak to ma miejsce w rozdziale trzecim i piątym, na zestawienie i porównanie polityki arktycznej i procesu

konstruowania regionu z udziałem wszystkich interesariuszy instytucjonalnych tych działań. Dobrym zabiegiem jest również stosowanie podsumowań cząstkowych poszczególnych rozdziałów. Przypisy i bibliografia sporządzone są poprawnie. Niedopatrzeniem redakcyjnym są zdarzające się braki w wydzieleniu długich cytatów (np. strona 185), przez co zaburzony zostaje proces wyraźnego przedstawiania własnej oceny lub analizy myśli i wywodów innych autorów.

Na osobną ocenę zasługuje język i stylistyka pracy, które oscylują pomiędzy dość płynnymi i logicznymi wywodami w pierwszych rozdziałach, a pogarszającym się standardem opisu w rozdziale szóstym, i pozostawiającym najwięcej do życzenia bardzo krótkim, podsumowującym dysertację zakończeniem. Im bliżej końca pracy, tym częściej zdarzają się błędy interpunkcyjne i czasem składniowe, w szczególności zauważalny jest brak przecinków w zdaniach złożonych. W zakończeniu oczekiwałbym też zdań zawierających silniej wyartykułowane konkluzje analityczne, nie zaś powtórzenia wynikających ze wstępu i założeń metodologicznych stwierdzeń, jak na przykład, że „Nadanie badaniom charakteru interdyscyplinarności poprzez połączenie z koncepcjami pochodzącymi z lingwistyki, przypomina o związku teorii społecznych z praktyką języka.”

Wniosek końcowy

Niewątpliwa znajomość tematu i wiedza autora na temat zagadnień omawianych w pracy, idzie w parze z umiejętnością syntezy i integrowania wyników badań prowadzonych w zakresie tematu i w obrębie nauk społecznych, co świadczy też o stosownym opanowaniu warsztatu naukowego. W osobie doktoranta środowisko akademickie zyskuje badacza ważkich zagadnień regionalnych dotyczących kształtowania ładu międzynarodowego na Dalekiej Północy i w Arktyce.

Podsumowując niniejszą recenzję stwierdzam, że przedstawiona mi do oceny rozprawa doktorska autorstwa mgr Wojciecha Szczerbowicza pt. „Proces konstruowania regionu w kontekście strategii arktycznych” stanowi wkład w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki o polityce i administracji. W oparciu o przeprowadzoną analizę dysertacji i konkluzje cząstkowe stwierdzam również, że poza nielicznymi uchybieniami, rozprawa prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, jej autor wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, zaś rozprawa doktorska stanowi oryginalne ujęcie problemu naukowego, do czego zastosowane zostały wyniki własnych badań

naukowych.

W mojej ocenie dysertacja pana mgr Wojciecha Szczerbowicza **wypełnia warunki rozpraw doktorskich** określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (z późniejszymi zmianami), wobec czego wnioskuję o dopuszczenie pana mgr Wojciecha Szczerbowicza do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

2 października 2023

.....
data sporządzenia recenzji

Krzysztof Mucha

.....
podpis recenzenta